

No cure no pay (II)

*Outputfinanciering van faculteiten ondermijnt het professionele handelen van docenten. Dat is in essentie de stelling van de Studentenraad van de VU (No Cure No Pay 3/4/2009).¹ Een paar jaar geleden werd die stelling door VU-docent Chris Lorenz (27/6/2006) in een ruimer kader geplaatst:² Als we toelaten dat het universitaire onderwijs en onderzoek overwegend door de wetten van vraag en aanbod bepaald wordt, dan verzaken we de missie van de universiteit. Als we ons voegen naar de wensen van de externe geldschieters en naar de bedrijfseconomische belangen van de faculteit, dan kunnen de universitaire professionals naar academische maatstaven geen kwaliteit meer leveren. November 2008 heeft Lorenz samen met anderen het zwartboek *Universiteit, Markt & Management* gepubliceerd waarin ze hun zorgen nog eens goed etaleren.³*

Eén van de auteurs, Herman Philipse, verwoordt zijn zorgen aldus.⁴ De universiteiten worden hoe langer hoe meer afgerekend op hun *rechtstreekse* nut voor de arbeidsmarkt en voor de economische en sociale behoeften van de maatschappij. De universitaire missie van onderzoek en onderwijs omvat echter tevens doelen die minder op direct nut gericht zijn: (a) ontwikkeling en overdracht van 'ware kennis' als doel in zichzelf en (b) vorming van kritische intellectuelen. Die doelen vergen extra bescherming, zodat ze niet verdrongen worden door het nutsdenken van de overheid en de zelfzuchtige maatschappij. Net zoals de rechtspraak volgens de Trias Politica (scheiding der machten) bijzondere bescherming verdient tegen de druk van belanghebbenden, moet ook de academische wetenschapsbeoefening en de kritisch-wetenschappelijke vorming beschermd worden tegen het nutsdenken van overheid en bedrijfsleven en van de marktgerichte universitaire managers die als hun spreekbuis optreden. Er moet volgens Philipse binnen de universitaire organisatie een andere constellatie van *checks and balances* komen, zodat de belangeloze wetenschap en vorming weer voldoende stem in het kapittel krijgt.

Voor Philipse is het cruciale knelpunt dat de kwaliteitsmaatstaven van de klassieke universiteit vervangen worden door kwaliteitsdefinities die door externe partijen gedictieerd worden. Onderzoeksresultaten en gediplomeerden moeten tegenwoordig direct bruikbaar zijn voor de maatschappij. Opleidingen moeten tegenwoordig werknemers afleveren met een competentieprofiel dat naadloos aansluit bij de vraag op de arbeidsmarkt. Chris Lorenz (2006) gaat echter nog een stap verder.² Naar zijn gevoel staat het idee dat de universitaire professionals kwaliteit moeten leveren überhaupt op de tocht. De universiteit dreigt volgens hem te ontaarden in een productiebedrijf dat zich uitsluitend om z'n omzet (zoveel mogelijk studenten, zoveel mogelijk inkomsten, zoveel mogelijk publicaties) en om z'n doelmatigheid (zo hoog mogelijke slaagpercentages, zo laag mogelijke bedrijfskosten per eenheid product) bekommert, ongeacht de kwaliteit van de output. Zolang de financiers, de studenten en de afnemers niet morren, praten we nergens over. En als we 't al over kwaliteit hebben, dan hebben we 't over *de schijn van kwaliteit* die we bij de klant hebben weten te wekken, of over *krakkemikkige prestatie-indicatoren* die nauwelijks iets inhoudelijks over de kwaliteit zeggen.

In zijn afwijzing van outputfinanciering kan de VU-Studentenraad zich dus beroepen op mensen als Philipse en Lorenz: faculteiten opereren eerder als geldhongerige bedrijven dan als professionele organisaties die borg staan voor de kwaliteit van hun output (Lorenz) en de professionaliteit die hun rest wordt eerder in dienst gesteld van maatschappelijk nut dan van belangeloze wetenschap en kritisch-wetenschappelijke vorming (Philipse).

Wat Philipse en Lorenz gemeen hebben is dat ze hun stem verheffen namens academische professionals die het gevoel hebben dat de universiteit uit z'n roer is gelopen: de managers hebben het roer overgenomen en ze hebben het kompas van de klassieke academische normen en waarden overboord gezet.⁵ Of in elk geval ervaren ze dat hun professionele inbreng in de universitaire en facultaire beleidsvorming te weinig serieus wordt genomen. Aan de andere kant zullen ze bij de verdediging van die klassieke normen en waarden rekening moeten houden met een aantal randvoorwaarden waaraan de universiteit als maatschappelijke onderneming moet voldoen:

1. Het hoger onderwijs heeft nieuwe targets gekregen: het onderwijspolitieke streven is dat 50% van elke leeftijdsgeneratie een diploma in het hoger onderwijs behaalt. Daarom kunnen de universiteiten zich niet meer beperken tot hun klassieke missie (vorming van een intellectuele en sociale elite, vorming tot de zelfstandige beoefening der wetenschap). Voor het gros van de studenten moet een lagere ambitie worden gesteld: overdracht van wetenschappelijk kennis met behulp waarvan ze zich staande kunnen houden op de arbeidsmarkt en hun bijdrage kunnen leveren aan de Nederlandse kenniseconomie.

2. Van de faculteiten wordt verwacht dat ze zich aan hun wettelijke opdracht houden om studeerbare onderwijs- en examenprogramma's te bieden. Zij moeten ervoor zorgen dat minimaal 50% van hun aankomende studenten in of binnen de wettelijke cursusduur het diploma kan halen.⁶
3. Zowel binnen opleidingen als binnen het hogeronderwijsbestel als geheel moet een zodanig assortiment van studiemogelijkheden worden aangeboden dat 50% van elk leeftijdscohort in de gelegenheid wordt gesteld z'n talenten optimaal te ontwikkelen. Dat vereist sterke differentiatie naar richting en afstudeerniveau (onder andere door de universitaire bacheloropleiding als eindopleiding te versterken, bijvoorbeeld door in samenwerking met het HBO beroepsgerichte minors aan te bieden; door grotere niveauverschillen tussen de gediplomeerden van de bacheloropleiding toe te laten, bijvoorbeeld door een honoursvariant van hun reguliere programma's aan te bieden; en door in principe alleen diegenen tot de masteropleiding toe te laten die de honoursvariant in of binnen de wettelijke cursusduur voltooid hebben).
4. Van de faculteiten wordt verwacht dat ze zuiniger met het belastinggeld omspringen door betere matching van vraag en aanbod, strakkere beheersing van de studieduur en terugdringing van dropout.

De verontruste professionals zullen deze randvoorwaarden moeten accepteren voordat ze met succes de strijd met de managers kunnen aangaan om de klassieke universitaire normen en waarden in ere te herstellen. En de bezwaren die de Studentenraad van de VU tegen de outputfinanciering van faculteiten heeft ingebracht, zouden aan kracht winnen als ze werden ingebed in een beleidsperspectief waarin rekening wordt gehouden met deze vier randvoorwaarden.

Wes Holleman
 weblog onderwijs 7-4-2009
<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=658>

² http://www.nrc.nl/opinie/article1697033.ece/Universiteit_is_geen_markt

³ http://www.uitgeverijboom.nl/catalogus/fondsen/geschiedenis/if_you_re_so_smart__why_aren_t_you_rich_9789085066705.html; <http://extra.volkskrant.nl/opinie/artikel/show/id/2153> (trailer); <http://beteronderwijsnederland.net/node/5170> (met een link naar de inhoudsopgave van het boek); <http://beteronderwijsnederland.net/node/5204> (terugblik op de boekpresentatie). Enkele boekbesprekingen:

<http://www.scienceguide.nl/article.asp?articleid=106676> (Ruud Abma 14/1/2009);

<http://www.mareonline.nl/artikel/0809/17/0402/> (Arjen van Veelen 21/1/2009);

<http://www.uvt.nl/univers/nieuws/0809/19/mipa.html> (Ries Agterberg e.a. 30/1/2009);

<http://www.delta.tudelft.nl/nl/opinie/weg-met-de-manager/19332> (Robert Visscher 2/4/2009).

⁴ <http://www.ublad.uu.nl/WebObjects/UOL.woa/1/wa/Ublad/archief?id=1035389> (samenvatting in Ublad 5/3/2009); zie ook zijn hoofdstuk in <http://www.vsnu.nl/Media-item/De-universiteit,-een-vitaal-organisme-Verslag-symposium-ter-gelegenheid-van-het-afscheid-van-Ed-dHondt-als-voorzitter-van-de-VSNU..htm> (2006).

⁵ Vergelijk ook Derek Bok (2003), *Universities in the marketplace*.

⁶ En de rijksoverheid moet de collegegelden verlagen, zodat studenten niet gedwongen worden bijbanen te nemen of torenhoge studieschulden op te bouwen (tenzij ze draagkrachtige ouders hebben die bereid zijn financieel bij te springen).